

МЕТОДИКА ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В БАНКУ

В статті рассмотрена суть і задачі трансфертної ціни в діяльності банку, описан механізм трансфертного ценоутворення в системі оцінки внутрішньої вартості ресурсів банку.

Essence and tasks of transfer price in activity of bank is considered in the article, the mechanism of the transfer pricing in the system of estimation of intrinsic value of resources of bank is described.

Ключові слова: банк, трансфертне ціноутворення, центри відповідальності, центри залучення, центри розміщення.

Однією із найбільш розповсюджених причин недостатньо успішного розвитку банку є те, що його керівництво не знає, який із видів діяльності або відділів є найбільш прибутковим. «Розмивання» ресурсів за напрямками діяльності, групами товарів часто призводить до того, що більша частина прибутку втрачається при обслуговуванні неприбуткових напрямків. У той же час, намагаючись максимізувати прибуток, керівництво скорочує витрати за всіма статтями.

Загалом, трансфертне ціноутворення — це система оцінки внутрішньої вартості ресурсів у системі банку, зорієнтована на певний ринковий показник, відповідно до якої виконуються операції з умовного використання ресурсів у процесі їх купівлі — продажу, що здійснюється між казначейством та центрами прибутку банку [2, с. 53].

Механізм трансфертного ціноутворення передбачає, що Казначейство як розпорядник ресурсів домовляється з центрами прибутку, виконує з ними торгові операції. За рахунок такого підходу, недовіра між центрами залучення та центрами розміщення коштів «хто, на кому заробляє», зникає. Банківські установи заробляють, коли: здійснюється процедура формування капіталу банку, вільних обігових коштів, інвестиційних можливостей, фондів для фінансування нових продуктів і послуг [3, с. 627].

Трансфертні ціни — це розрахункові — умовні внутрішні ціни на послуги одного підрозділу (центру), які передаються іншому підрозділу (центру) банку.

Цілі внутрішнього ціноутворення наступні: незалежність підрозділів — дозволяючи менеджерам підрозділів встановлювати внутрішні відпускні ціни на власний розсуд; оцінка діяльності підрозділів — операції, які здійснюються між підрозділами, збільшують сумарний дохід підрозділу, що в свою чергу, здійснює вплив на прибуток підрозділу. Отже, встановлення внутрішньої ціни відіграє важливу роль з метою отримання дієвого критерію прибутку підрозділу та його оцінки. Цінність полягає в наданні ініціатив менеджерам підрозділів; стимулювання оптимізації прибутку банку — внутрішні ціни можуть сприяти оптимізації прибутку банку.

Система трансфертного ціноутворення банку — це система внутрішнього перерозподілу ресурсів між підрозділами банку, яка дозволяє управляти ефективністю банківської діяльності. Основні фактори, які обумовлюють її ведення: необхідність оперативного управління ліквідністю банку, розглядаючи її як загальний ресурс банку; необхідність визначити дохідність активів і вартість пасивів по всіх підрозділах банку; необхідність мати надійний механізм для визначення вартості ресурсів, встановлення планових показників прибутковості, розрахунок фактичної прибутковості підрозділів банку.

Основні задачі трансфертного ціноутворення: в сфері управління ліквідністю і дисбалансами по термінах: шляхом залучення-розміщення міжбанківських кредитів; шляхом оптимізації відношення ціна-терміновість по залучених ресурсах; у сфері управління прибутковістю підрозділів і структури активів-пасивів: визначення вартості ресурсів, якими користуються підрозділи банку; оптимізація структури джерел фінансування активних операцій і вартості ресурсів; здійснення ефективного контролю над всіма фінансовими потоками банку; розрахунок і оцінка ефективності діяльності підрозділів банку виходячи із фактичної вартості ресурсів; порівняння прибутковості підрозділів банку.

Розподіл трансфертних доходів-витрат носить віртуальний характер. По своїй суті — система трансфертного ціноутворення — це можливість управління мотивацією діяльності, як підрозділів-донорів, так і підрозділів — реципієнтів.

- Процентні зобов'язання — пасиви банку, загалом і по всіх підрозділів окремо, по яких платяться проценти, тобто банк несе процентні витрати.

В системі трансфертного ціноутворення банку розраховуються середньозважені залишки по вказаних групах пасивів у розрізі основних валют: гривня, долар США, євро.

Середньозважені залишки розраховуються за формулою:

$$П_{срп} = \frac{П_1 + П_2 + П_3 + \dots П_n}{N}, \quad (1)$$

де $П_n$ — сальдо по рахунках конкретної групи процентних зобов'язань; N — кількість днів у розрахунковому періоді. При цьому розрахунок проводиться для кожного підрозділу окремо.

- Процентні активи — активи, які приносять банку процентні доходи.

У системі трансфертного ціноутворення банку окремо розраховуються середньозважені залишки по вказаних групах активів у розрізі основних валют: гривня, долар США, євро.

Середньозважені залишки розраховуються за формулою:

$$A_{срп} = \frac{A_1 + A_2 + A_3 + \dots A_n}{N}, \quad (2)$$

де A_n — щоденне сальдо по рахунках конкретної групи процентних зобов'язань; N — кількість днів у розрахунковому періоді.

Процентні доходи — включають всі види процентних доходів, які передбачені Внутрішнім планом аналітичних рахунків банку.

Процентні витрати — включають усі витрати процентних витрат, які передбачені Внутрішнім планом аналітичних рахунків банку.

Середньозважена вартість ресурсів — розрахована середньозважена ставка залучення ресурсів, яка виражена в річних процентах.

Для потреби визначення внутрішньої трансфертної ціни розрахунок проводиться для всіх процентних пасивів, за виключенням ресурсів, які залучені на міжбанківському ринку. Такий розрахунок проводиться по формулі:

По конкретній групі пасивів конкретного підрозділу

$$CC_{ik} = \frac{P_{ik} \times N}{П_{in} \times n}, \quad (3)$$

де CC_{ik} — середньозважена вартість k -ї групи пасивів i -го підрозділу; P_{ik} — процентні витрати, здійсненні i -м підрозділом по k -ій

групі пасивів; Π_{ik} — середньозважене сальдо по i -му підрозділу по k -ій групі пасивів; N — кількість днів у році (365 чи 366 днів); n — кількість днів у розрахунковому періоді.

На прикладі розглянемо розрахунок середньозваженої вартості поточних рахунків філіалу банку (табл. 1).

Таблиця 1

ДАНІ ІЗ ФІЛІАЛУ БАНКА ЗА 7 ДНІВ

Дата	Залишки по рах 2600 (П)
Понеділок	4 618 350 грн
Вівторок	4 978 415 грн
Середа	4 978 415 грн
Четвер	4 978 415 грн
П'ятниця	3 917 678 грн
Понеділок	4 122 355 грн
Вівторок	4 576 450 грн

Розрахунок середньозважених залишків по

$$\begin{aligned}
 & (2600(A) + 230(A) + 204(A) + \dots + 209(A)) = \\
 & 4618350 + 4978415 + 5119600 + 3917678 + \\
 & = \frac{+ 4122355 + 4 + 4576450 + 4650014}{10} = 4434993 \text{ грн} .
 \end{aligned}$$

Видно, із операційного дня банку (ОДБ) філіалу банку отриманий дохід, по рах. (702 група) за 7 днів включно, складає 945 грн.

Визначення дохідності поточних рахунків юридичних осіб філіалу банку за 7 днів включно:

$$P_N = \frac{945 \times 366}{4434 \times 10} \times 100\% = 0,78\% .$$

За вищенаведеними розрахунками дохідність поточних рахунків юридичних осіб філіалу за 7 днів становить 0,78 %.

По процентних пасивах всього:

$$CC = \frac{\sum (P_{ik} \times CC_k)}{\sum P_{ik}}, \quad (4)$$

де CC — середньозважена вартість процентних пасивів банку; CC_{ik} — середньозважена вартість k -ї групи пасивів; P_{ik} — середньозважене сальдо по k -ій групі пасивів банку за розрахунковий період.

Розглянемо приклад розрахунку середньозваженої вартості всіх груп пасивів по банку. Середньозважене сальдо пасивів банку наведено у табл. 2.

За отриманими розрахунками, середньозважена вартість усіх груп пасивів по банку, становить 2,30 %.

Таблиця 2

СЕРЕДНЬОЗВАЖЕНЕ САЛЬДО ПАСИВІВ БАНКУ

	Сальдо, грн	Вартість, %
Розрахунок рахунків юридичних осіб	74 992 970	1,2 %
Депозити юридичних осіб	145 793 500	16,8 %
Поточні рахунки фізичних осіб	3 915 870	1,7 %
Вклади фізичних осіб	54 173 200	16,3 %

$$ДС = \frac{7492970 \times 1,2\% + 145793500 \times 16,8\% + 3915870 \times 1,7\% + 54173200 \times 16,3\%}{7492970 + 145793500 + 3915870 + 54173200} = 2,30\% .$$

За отриманими розрахунками середньозважена вартість усіх груп пасивів по банку становить 2,3 %.

Середньозважена вартість активів — це розрахована середньозважена ставка розміщення ресурсів, яка виражена в процентах за рік. Для потреби визначення внутрішньої трансфертної ціни розрахунок проводиться для всіх процентних активів, за виключенням кредитів, виданих на міжбанківському ринку.

Розрахунок проводиться за формулою:

По конкретній групі активів конкретного підрозділу

$$DC_{ik} = \frac{D_{ik} \times N}{A_{ik} \times n}, \quad (4)$$

де D_{ik} — процентні доходи, отримані і-м підрозділом по к-ій групі активів; A_{ik} — середньозважене сальдо по і-му підрозділу по к-ій групі активів; N — кількість днів у році (365 чи 366 днів); n — кількість днів у розрахунковому періоді.

Розглянемо приклад розрахунку середньозваженої вартості активів по конкретній групі активів філіалу банку. Дані зі філіалу наведено у табл. 3.

Таблиця 3

ДАНІ ІЗ ФІЛІАЛУ БАНКА ЗА 7 ДНІВ

Дата	Залишки по рах 2600 (А)+ 203(А) + 204(А)+ ... + 209(А)
Понеділок	2 315 906 грн
Вівторок	1 967 215 грн
Середа	2 094 346 грн
Четвер	2 678 346 грн
П'ятниця	2 978 452 грн
Понеділок	1 699 497 грн
Вівторок	2 456 980 грн

Розрахунок середньозважених зал. по рах.

$$\begin{aligned} & (2600(A) + 203(A) + \\ & + (2315906 + 1967215 + 2094346 + 2678346 + \\ & + 2978452 \times 4 + 1699497 + 2456980) = \\ & 204(A) + \dots + 209(A)) = \frac{\quad}{10} = \\ & = 2\,512\,610 \text{ грн.} \end{aligned}$$

Із ОДБ філіалу банку доходи по рах. (602 група) за 7 днів включно — 13 633 грн. Визначення дохідності кредитів юридичних осіб філіалу банку за 7 днів включно:

$$D_N = \frac{13633 \times 366}{2512610 \times 10} \times 100 \% = 19,86 \% .$$

За даними розрахунками, дохідність кредитів юридичних осіб філіалу банку за 7 днів становить 19,86 %.

По процентних активах всього:

$$ДС = \frac{\sum (A_k \times ДС_k)}{\sum A_{ik}}, \quad (5)$$

де ДС — середньозважена дохідність процентних активів банку; ДС_к — середньозважена дохідність *к*-ї групи активів; А_{ік} — середньозважені залишки по *к*-ій групі активів банку за розрахунковий період.

Розглянемо на прикладі розрахунок середньозваженої дохідності активів банку. Дані по кредитах юридичних осіб, по всіх підрозділах банку виданих у гривні наведено у табл. 4.

Таблиця 4

ДАНІ ПО КРЕДИТАХ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

	Сальдо	Дохідність
Центр обслуговування	216 661 007	21,1%
Перший філіал	2 851 925	22,5%
Софіївський філіал	4 609 034	21,3%
Лівобережний філіал	442 063	21,3%
Харківський філіал	1 878 919	22,0%
Черкаський філіал	998 922	19,5%
Всього кредитів юр. особам, видані в гривні	227 441 870	

Середньозважена дохідність по кредитах юридичним особам, виданих у гривні:

$$ДС = \frac{216661007 \times 21,1\% + 2851925 \times 22,5\% + 4609034 \times 21,3\% + 442063 \times 21,3\% + 1878919 \times 22\% + 998922 \times 19,5\%}{216661007 + 2851925 + 4609034 + 1878919 + 998922} = 21,12\%$$

Із вищезазначених розрахунків дохідність по кредитах юридичним особам по банку, виданих у гривні, становить 21,12 %. Різ-

ниця між залученими ресурсами і активними вкладками — це дисбаланс ресурсів.

Порівняння активів та пасивів проводиться в розрізі термінів, згідно підписаних договорів: до запитання; до 1 місяця; від 1-го до 3-х місяців; від 3-х до 6-ти місяців; від 6-ти до 12-ти місяців; більше року; сукупний дисбаланс. Прийнята у банку система трансфертного ціноутворення побудована на дотриманні принципу загального фонду ресурсів банку і внутрішня трансфертна ціна однакова для всіх підрозділів банку. Внутрішня трансфертна ціна купівлі/продажу ресурсів розраховується на основі усереднених по банку даних по фактично складеній середньозваженій дохідності активів і середньозваженій дохідності пасивів, для основних валют: гривня, долар США, євро в розрізі термінів розрахунку дисбалансів.

Внутрішня трансфертна ціна купівлі/продажу ресурсів розраховується за формулою:

$$TC_{ik} = CC_{ik} + IC_{ik} \times K_{ik}, \quad (6)$$

де TC_{ik} — внутрішня трансфертна ціна купівлі/продажу ресурсів в i -тій валюті по k -му терміну; K_{ik} — коефіцієнт розподілу процентного спреда між підрозділами-донорами і підрозділами — реципієнтами, враховуючий фактично складений дисбаланс по i -ій валюті по k -му терміну по банку; CC_{ik} — процентний спред, розрахований в i -тій валюті по k -му терміну.

Приклад розрахунку внутрішньої трансфертної ціни по термінах розрахунку дисбалансу наведений у табл. 5.

Процентна маржа для потреб визначення ефективності управління активами-пасивами банку розраховується наступним чином:

$$M_{ik} = \frac{D_{ik} - P_{ik}}{A_{ik}}, \quad (7)$$

де M_{ik} — процентна маржа, яка розрахована по i -ій валюті по k -му терміну; D_{ik} — процентні доходи, які отримані по процентних активах, за мінусом міжбанківських, по i -ій валюті по k -му терміну; P_{ik} — процентні витрати, які понесені по процентним пасивам за мінусом міжбанківських, по i -ій валюті по k -му терміну; A_{ik} — середньозважені залишки на рахунках процентних активів (за мінусом виданих на міжбанк) по i -ій валюті по k -му терміну.

Таблиця 5

РОЗРАХУНОК ВНУТРІШНЬОЇ ТРАНСФЕРТНОЇ ЦІНИ

		Окремо в гривні, доларах, євро				
	До востр.	до 31 дн	>1м-3м	>3м-6м	від 6м до 1 р	Більше 1 року
Дисбаланс у гривні по термінах	46 570 557	-61 539 821	-5 768 941	15 753 178	-35 373 058	97 449 432
Відносний дисбаланс	81,6 %	-107,8 %	-10,1 %	27,6 %	-62,0 %	170,7 %
Процентний spread		11,71 %	11,30 %	10,12 %	7,15 %	2,93 %
Розподіл маржі залежно від дисбалансу						
— Норматив розподілу		0,80	0,65	0,30	0,80	0,20
— Розподіл процентного spreadу		9,37%	7,35 %	3,04 %	5,72 %	0,59 %
Середньозважена вагність пасивів по термінах		6,75 %	7,29 %	8,73 %	12,10 %	16,84 %
Розрахунок внутрішньої трансферної ціни		16,11 %	14,63 %	11,77 %	17,82 %	17,42 %
						13,35 %

Розглянемо приклад розрахунку процентної маржі по банку:

Процентні доходи по всім процентним активам (крім кредитів, виданих на ринку МБК), отримані за березень — 6 110 356 грн.

Процентні витрати по всіх процентних пасивах, понесені за березень — 4 657 036 грн, а процентні активи — 415 346 575 грн.

$$M = \frac{(6110356 - 4657036) \times 365}{415346575 \times 31} \times 100\% = 4,12\%.$$

За даними розрахунками процентна маржа по банку становить 4,12 %.

Залежно від фактично складених дисбалансів активно-пасивних операцій спред розподіляється між підрозділами-донорами та підрозділами — реципієнтами залежно від відносних дисбалансів по банку наступним чином: коефіцієнт розподілу процентного спреду розраховується залежно від фактично складених дисбалансів по всіх, які брали участь у розрахунку валютах по кожному терміну розрахунку дисбалансів. На основі розрахованих дисбалансів по всіх підрозділах і внутрішньої ціни купівлі/продажу ресурсів проводиться розрахунок трансфертних доходів-витрат.

Проте, кожен банк, який вирішив запроваджувати у практику механізм трансферного ціноутворення, обирає свою методику розрахунку, з урахування специфіки діяльності.

Література

1 Методичні рекомендації до організації процесу формування управлінської звітності в банках України, затверджені Постановою Правління Національного банку України від 06 вересня 2007 року за № 324».

2 Жидко К. Теоретичні основи побудови трансфертного ціноутворення у банку // Вісник НБУ. — 2005. — № 1. — С. 52—56.

3 Кіндрацька Л. М. Фінансовий та управлінський облік у банках: Підручник. — К.: КНЕУ, 2008. — 816 с.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2008 р.